

УДК 364.4-053.2]:364-43-027.561(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.10>

Лілія МОРГАЙ

доктор філософії, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0002-6550-1389

Бібліографічний опис статті: Моргай, Л. (2023). Професійна діяльність фахівців соціальної роботи у Службах справах дітей. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 73–78, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.10>

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
У СЛУЖБАХ СПРАВАХ ДІТЕЙ**

У статті висвітлені питання професійної діяльності фахівців соціальної роботи у Службах справ дітей. З'ясовано, що соціальні служби – це підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та господарювання.

Висвітлено тлумачення терміну «соціальний працівник» – це професійно підготовлений фахівець, який має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи та виконує різноманітні види соціальної роботи.

Зазначено, що гарним спеціалістом у сфері соціальної роботи є особа, яка має повну вищу освіту зі спеціальності 231 Соціальна робота. Вказано, що даний фахівець може займати посади: соціальний робітник, соціальний педагог; інспектор з охорони дитинства; вихователь-методист; помічник вихователя; менеджер соціальної роботи; педагог-консультант; керівник самодіяльного об'єднання; керівник спеціалізованої соціальної служби; культорганізатор дитячих та позашкільних закладів; начальник кабінету; вихователь; завідувач центру; організатор позакласної та позашкільної виховної роботи; фахівець соціальної роботи; завідувач гуртожитку; завідувач кімнати матері і дитини.

Описано, що робота соціального працівника у Службах справах дітей спрямовано на виконання Законів України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про охорону дитинства», «Про місцеве самоврядування в Україні», Указів та Доручень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», «Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах».

Висвітлена робота Служб у справах дітей, та висвітленні основні завдання служби. Перераховано ряд адміністративних послуг, які надає Служба у справах дітей.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, професійна діяльність, Служба у справах дітей, соціальні служби, складні життєві обставини, повна вища освіта.

Liliia MORHAI

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Pedagogy and Social Work, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna, 28 Sadova str., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0002-6550-1389

To cite this article: Morhai, L. (2023). Profesiina diialnist fakhivtsiv sotsialnoi roboty u Sluzhbakh spravakh ditei [Professional activity of social work specialists in Children's Services]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 73–78, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.10>

**PROFESSIONAL ACTIVITIES OF SOCIAL WORK SPECIALISTS
IN CHILDREN'S AFFAIRS SERVICES**

The article highlights the professional activities of social work specialists in the Children's Services. It was found that social services are enterprises, institutions and organizations regardless of the forms of ownership and management.

The interpretation of the term «social worker» is highlighted – it is a professionally trained specialist who has the necessary qualifications in the field of social work and performs various types of social work.

It is noted that a good specialist in the field of social work is a person who has a full higher education in the specialty 231 Social work. It is indicated that this specialist can hold the following positions: social worker; social pedagogue; childhood protection inspector; Methodist educator; teacher's assistant; manager of social work; teacher-consultant; head of an amateur association; head of a specialized social service; cult organizer of children's and after-school institutions; head of office; educator; head of the center; organizer of extracurricular and extracurricular educational work; social work specialist; head of the dormitory; head of the mother and child room.

It is described that the work of a social worker in the Children's Services is aimed at the implementation of the Laws of Ukraine «On bodies and services for children and special institutions for children», «On ensuring organizational and legal conditions for the social protection of orphans and children deprived of parental care». «On the Protection of Childhood», «On Local Self-Government in Ukraine», Decrees and Instructions of the President of Ukraine, Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Issues of Activities of Guardianship and Care Bodies Related to the Protection of Children's Rights», «Procedure for Implementation of Adoption Activities and Implementation of Supervision on the observance of the rights of adopted children», Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On ensuring social protection of children who are in difficult life circumstances».

The work of the Children's Services is highlighted, and the main tasks of the service are highlighted. A number of administrative services provided by the Children's Service are listed.

Key words: social work, social worker, professional activity, Children's Services, social services, difficult life circumstances, full higher education.

Актуальність проблеми. Сьогодні – надзвичайно важке, тому робота соціальних працівників є надзвичайно важливою, основна мета якої полягає у наданні кожній людині допомоги і підтримки у вирішенні її проблем, забезпечення соціального захисту кожного члена суспільства.

Професійна соціальна робота – один з основних способів реагування суспільства на нову соціальну ситуацію, її завдання, проблеми, можливості (Козубовська, 2001).

Разом з тим не можна стверджувати, що основний зміст соціальної роботи полягає тільки в підтримці і соціальному захисті людей, оскільки соціальна робота є одночасно одним з найбільш важливих і складних інструментів соціального контролю.

Соціальна робота досить сильно розвинена в багатьох Західних країнах. Останнім часом вона набуває все більшого розповсюдження в Україні у найрізноманітніших сферах: освіті, охороні здоров'я (Козубовська, 2001).

Коли людина зіштовхується із важкими життєвими обставинами, то обов'язково має звернутися до спеціальних установ (закладів), щоб її надали допомогу. Найчастіше – це соціальні служби.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Аналіз наукових досліджень та публікацій показав, що про особливості професійної діяльності соціальних працівників у Службах справ дітей є багато праць, у яких висвітлюється важливі питання. Зокрема, такі науковці як Т. Семигіна, Л. Мельник, О. Новроцький, Т. Федорченко, В. Ролінський, О. Пилипенко, В. Ролінський,

О. Тютюнник та інші, все це пояснює, що дана проблема є актуальною і знаходиться у центрі досліджень.

Мета дослідження полягає у висвітленні професійної діяльності фахівців соціальної роботи у Службах справах дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Соціальні служби – це підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Служба у справах дітей покликана надавати допомогу особам віком до 18 років, котрі зазнали або можуть зазнати насильства чи жорстокого поводження.

Досить часто із проблемами допомагають розібратися спеціально навчені люди, у даному випадку соціальні працівники.

Соціальний працівник – це професійно підготовлений фахівець, який має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи та виконує різноманітні види соціальної роботи; людина, яка внаслідок своїх посадових і професійних обов'язків надає всі (або окремі) види соціальної допомоги в подоланні людиною, сім'єю або групою людей проблем, що виникли у них (Соціальний працівник, URL: [https://dnp.dcz.gov.ua/...](https://dnp.dcz.gov.ua/)).

Соціальний працівник працює у службах соціальної роботи, осередках соціального захисту та допомоги, центрах зайнятості та працевлаштування, системі навчальних закладів, будинках та центрах дитячої освіти і виховання, культурологічних центрах і шко-

лах художнього мистецтва, соціально-виховних службах та клубах, дитячих і громадських організаціях, службах опіки, службах у справах неповнолітніх.

Вищезгаданий фахівець може займати посади: соціальний робітник, соціальний педагог; інспектор з охорони дитинства; вихователь-методист; помічник вихователя; менеджер соціальної роботи; педагог-консультант; керівник самодіяльного об'єднання; керівник спеціалізованої соціальної служби; культурорганізатор дитячих та позашкільних закладів; начальник кабінету; вихователь; завідувач центру; організатор позакласної та позашкільної виховної роботи; фахівець соціальної роботи; завідувач гуртожитку; завідувач кімнати матері і дитини (Соціальний працівник, URL: [https://dnp.dcz.gov.ua/...](https://dnp.dcz.gov.ua/)).

Соціальний працівник – це «універсальний боєць». Він має володіти фаховими знаннями з психології, соціології, психіатрії, знати законодавство, правові аспекти соціального захисту, теорії та методи соціальної роботи, наявні ресурси та методи їх використання; уміти спілкуватися та надавати інформацію, оцінювати потреби та представляти інтереси людини, підвищувати її можливості та сприяти розвитку, створювати «мережу допомоги» та керувати процесом допомоги. Таким чином, значно розширюється кругозір, чи, навіть, збільшується простір існування особи (Соціальний працівник, URL: [https://dnp.dcz.gov.ua/...](https://dnp.dcz.gov.ua/)).

Але з іншого боку його універсалізм зумовлений і має задані межі, які залежать від життєвих проблем клієнта. Соціальний працівник не замінює психолога, соціолога або педагога. Так само, як і всі разом узяті фахівці не можуть підмінити або замінити соціального працівника. Соціальна робота як професія має ще одну ключову особливість: вона включає в себе елементи різних професій.

Соціальні працівники мають можливість отримати повну вищу освіту у вищих навчальних закладах (інститутах, університетах, академіях та ін.).

В Україні підготовка і перепідготовка соціальних працівників здійснюється різними шляхами: в університетах, педагогічних інститутах та університетах, в педагогічних та інших училищах, коледжах, на різноманітних курсах підвищення кваліфікації та ін. (Соціальний працівник, URL: [https://dnp.dcz.gov.ua/...](https://dnp.dcz.gov.ua/)).

Соціальний працівник має володіти такими навичками як: емпатія – вміння бачити світ очима іншої людини; повага, реагування на проблему клієнта так, щоб вселити йому впевненість у здатності подолати її; конкретність і чіткість; знання себе і вміння допомагати іншим у самопізнанні; щирість, вміння природно поводитися у стосунках з клієнтом; дотримання правила «тут і тепер», що зобов'язує до невідкладного розв'язання проблеми, задоволення потреб клієнта (Соціальний працівник, URL: [https://dnp.dcz.gov.ua/...](https://dnp.dcz.gov.ua/)).

Робота соціального працівника у Службах справах дітей спрямована на виконання Законів України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про охорону дитинства», «Про місцеве самоврядування в Україні», Указів та Доручень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року №866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», від 08.10.2008 року №905 «Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» (Служба у справах дітей Новоархангельської селищної ради. URL: [https://clarity-project.info/...](https://clarity-project.info/)).

Служба у Справах дітей займається: наданням правової та інформаційної допомоги населенню щодо захисту прав дітей; готує документи про невідкладне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють, у разі підтвердження факту загрози її життю та здоров'ю; профілактичними заходами для зменшення рівня правопорушень серед дітей; забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, сімейне виховання та всебічний розвиток; виявленням дітей, що опинилися в складних життєвих обставинах; вживає заходів щодо надання статусу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та їх влаштуванням (Служба у справах дітей Новоархангельської селищної ради. URL: [https://clarity-project.info/...](https://clarity-project.info/)).

Потрібно звертатись до Служби у справах дітей для: одержання правової допомоги бать-

кам і дітям; визначення статусу дитини; визначення форми влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування; представництво та захисту інтересів дитини в суді (Соціальний працівник, URL: [https://dnp.dcz.gov.ua/...](https://dnp.dcz.gov.ua/)).

Перелік адміністративних послуг, які надає Служба у справах дітей:

– надання та скасування статусу дитини – сироти та дитини позбавленої батьківського піклування;

– встановлення та припинення опіки та піклування над дітьми сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування;

– призначення опікуна, піклувальника над дітьми сиротами та дітьми, позбавлення батьківського піклування, та звільнення від повноважень опікунів, піклувальники;

– встановлення та припинення опіки над житлом та майном дитини – сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

– влаштування дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до державних дитячих закладів;

– надання письмової згоди або заперечення на відчуження нерухомого майна (у тому числі житла) та іншого майна, право власного на яке або право користування яким мають діти;

– відібрання дітей у батьків, або осіб, що їх замінюють, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека;

– реєстрація в органах РАЦСу або іншому уповноваженому органі народження підкинутої, знайденої дитини або покинутої в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я;

– затвердження висновку Служби у справах дітей про підтвердження місця проживання дитини для її тимчасового виїзду за межі України;

– надання та скасування статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;

– розв'язування спору, що виник між батьками, щодо визначення імені прізвища, по батькові дитини;

– розв'язання спору, що виник між батьками, щодо визначення місця проживання дитини, участі у вихованні дитини;

– влаштування та вибуття дитини з сім'ї патронатного вихователя (Служба

у справах дітей Новоархангельської селищної ради. URL: [https://clarity-project.info/...](https://clarity-project.info/)).

Основними завданнями служби є:

– реалізація на території області державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;

– розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей;

– координація зусиль структурних підрозділів облдержадміністрації, районних державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;

– забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї;

– здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності;

– ведення державної статистики щодо дітей (Служба у справах дітей Новоархангельської селищної ради. URL: [https://clarity-project.info/...](https://clarity-project.info/)).

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

1) організовує розроблення і здійснення заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їхнього фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, запобігання бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;

2) надає місцевим органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності, громадським організаціям, громадянам у межах своїх повноважень практичну, методичну та консультаційну допомогу у вирі-

шенні питань щодо соціального захисту дітей і запобігання вчиненню дітьми правопорушень;

3) сприяє усиновленню, влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку, піклування, до дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей [9];

4) здійснює контроль і координацію діяльності служб у справах дітей районних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в частині делегованих їм повноважень, надає їм практичну і методичну допомогу, узагальнює і поширює позитивний досвід їх роботи;

5) подає пропозиції до проєктів державних та регіональних програм, планів і прогнозів у частині соціального захисту, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей;

6) забезпечує у межах своїх повноважень здійснення контролю за додержанням законодавства щодо соціального захисту дітей і запобігання вчиненню дітьми правопорушень;

7) здійснює контроль за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ях опікунів, піклувальників, дитячих будинках сімейного типу, прийомних сім'ях;

8) разом із відповідними структурними підрозділами центральних та місцевих органів виконавчої влади, науковими установами організовує і проводить соціологічні дослідження,

вивчає і поширює передовий міжнародний досвід з питань соціального захисту дітей, їх прав та інтересів;

9) надає організаційну і методичну допомогу центрам соціально-психологічної реабілітації дітей, центрам соціальної підтримки дітей та сімей, малим груповим будинкам, здійснює безпосередній контроль за їхньою діяльністю [10];

10) організовує і проводить разом з іншими структурними підрозділами облдержадміністрації, уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України заходи щодо соціального захисту дітей, виявлення причин, що зумовлюють дитячу бездоглядність та безпритульність, запобігання вчиненню дітьми правопорушень (Служба у справах дітей Новоархангельської селищної ради. URL: [https://clarity-project.info/...](https://clarity-project.info/)).

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, робота соціальних працівників у Службах справ дітей є досить відповідальною. Адже діти, які перебувають у даних закладах потребують уваги та любові, від особливостей соціального працівника, від його компетентності та людських якостей залежить доля дітей.

Перспективами подальших досліджень можуть стати порівняльні особливості роботи соціальних працівників у Службах справ дітей в Україні та за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
2. Горілий А. Г. Нагальні завдання підготовки фахівців із соціальної роботи. Ужгород, 2019. С. 151-154.
3. Закон України про соціальні послуги. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
4. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспект: Монографія. Дрогобич: «Коло», 2007. 374 с.
5. Мигович І. І. Соціальна робота у вищій школі. Ужгород, 2001. 46 с.
6. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід. Посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2003. 184 с.
7. Попик Ю. В. Організація діяльності інтегрованих соціальних служб в територіальних громадах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2016. Вип. 2. С. 193-196.
8. Попович Г. М. Підготовка соціальних працівників: широкий профіль чи вузька спеціалізація? URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31131/1/Підготовка%20СП%20широкий%20профіль.pdf>.
9. Служба у справах дітей Новоархангельської селищної ради. URL : <https://clarity-project.info/edr/44127238>.
10. Соціальний працівник. URL : <https://dnp.dcz.gov.ua/publikaciya/socialnyy-pracivnyk>.

REFERENCES:

1. Volkova N. P. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Professional and pedagogical communication]* Kyiv: VTs «Akademiiia» [in Ukrainian].
2. Horilyi A. H. (2019) *Nahalni zavdannia pidhotovky fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty [Urgent tasks of training specialists in social work]*. Uzhhorod, S. 151-154 [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy pro sotsialni posluhy [*Law of Ukraine on social services*]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].
4. Karpenko O. H. (2007) Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh universytetskoï osvity: naukovy-metodychny ta orhanizatsiino-tekhnolohichni aspekt [*Professional training of social workers in the conditions of university education: scientific-methodical and organizational-technological aspect*] Drohobych: «Kolo» [in Ukrainian].
5. Myhovych I. I. (2001) Sotsialna robota u vyshchii shkoli [*Social work in higher education*]. Uzhhorod. [in Ukrainian].
6. Polishchuk V. A. (2003) Profesiina pidhotovka fakhivtsiv sotsialnoi sfery: zarubizhnyi dosvid. [*Professional training of specialists in the social sphere: foreign experience*] Ternopil: Navchalna knyha Bohdan [in Ukrainian].
7. Popyk Yu. V. (2016) Orhanizatsiia diialnosti intehrovanykh sotsialnykh sluzhb v terytorialnykh hromadakh [*Organization of activities of integrated social services in territorial communities*]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Pedagogika. Sotsialna robota [*Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social work*] Vyp. 2. S. 193-196 [in Ukrainian].
8. Popovych H. M. Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv: shyrokyi profil chy vuzka spetsializatsiia? [*Training of social workers: broad profile or narrow specialization*] Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31131/1/Pidhotovka%20SP%20shyrokyi%20profil.pdf> [in Ukrainian].
9. Sluzhba u spravakh ditei Novoarkanhelskoi selyshchnoi rady. [*Children's service of Novoarchangel settlement council*] Retrieved from: <https://clarity-project.info/edr/44127238> [in Ukrainian].
10. Sotsialnyi pratsivnyk. [*Social Worker*] Retrieved from: <https://dnp.dcz.gov.ua/publikaciya/socialnyy-pracivnyk>.